

Design výzkumu

Klasifikace proměnných

Závislou proměnnou v tomto výzkumu je výsledek z dotazníků PTGI, tj. výše PTG.

Nezávislou proměnnou je naměřený stres. Tuto proměnnou operacionalizujeme do indikátorů měřených dotazníkem na měření míry stresu na misi v Afghánistánu – viz příloha č.1.

Intervenující proměnné

Jako intervenující proměnné jsme vyhodnotili různé typy stresorů, jejichž výskyt a síla by mohly ovlivňovat PTG. Studie (Dawne et al., 2005) rozlišuje dvě skupiny stresorů: ty, jež se přímo týkají mise (jako nejvýraznější se projeví: odlišné pracovní a životní prostředí a pocit ohrožení života) a interpersonální stresory (nejčastější výskyt: vnímání nedostatku sociální podpory od vedoucích a ostatních členů jednotky a obavy z narušení rodinných vztahů). Pro účely tohoto výzkumu jsme vytvořili dotazník, který mapuje výskyt a případnou sílu stresorů; od reálného ohrožení života, přes frustrace z nedostatku přátel, či základních potřeb jako pitná voda (detailní výčet v dotazníku přílohou)

Mezi další intervenující proměnné, které jsme pro možné zkrácení výsledků výzkumu zařadili do dotazníku patří: víra a náboženského vyznání (možnost ovlivnění např. vztahu ke smrti); absolvování vojenské či obdobné průpravy (povinná vojenská služba, povolání jako záchranáři, požárníci apod., z důvodu odlišného prožívání stresu); počet absolvovaných misí (možná zvýšená odolnost proti stresu) a vzhledem k tomu, že několik z našich respondentů bude v během realizace výzkumu právě na misi v Afghánistánu, je nutno i toto zařadit mezi intervenující proměnné.

Jako intervenující proměnné, které v daném okamžiku nejsme schopni najít a odfiltrovat nebo které nejsou k dispozici, je možné označit osobnostní charakteristiky respondentů, především jejich psychosociální (například temperament, locus of control, self-efficacy nebo odolnost) a duchovní dimenzi (například odpovědnost, prozíravost, moudrost a uměřenost, ale také negativní hodnoty jako je pýcha nebo sobectví) (Smékal, str.21). Nebereme do úvahy rozdíly v chování vůči novým a zátěžovým situacím, optimismus, dovednosti reflexe a sebereflexe nebo strategie zvládnání jako je dynamismus adaptace, obrany (agrese, ambivalence, introjekce, izolace, potlačení, racionalizace apod.) a zvládnání.

Neptáme se na motivaci k účasti na misi – může být čistě materialistická ale také potřeba sociální pozice a nebo potřeba rozvoje vlastních schopností a kompetence (Smékal, str. 246)

Design projektu

Faktory ohrožující interní validitu projektu:

1) Historie – uvědomujeme si možnost zkrácení zjišťovaného vztahu pro respondenty významnými událostmi, které se mohou odehrát v období mezi návratem z mise a administrací PTGI (případně ještě před nasazením v misi). V tomto směru máme na mysli zejména události, které mohou představovat výraznější stresující situace a životní události, než samotná účast na misi. Z tohoto důvodu bude tato skutečnost zohledněna v rámci „Dotazníku stresorů“ včetně specifikace časového odstupu od mise a administrace PTGI.

2) Zrání a přirozený vývoj – tento aspekt jsme řešili v souvislosti s počtem absolvovaných misí a z toho důvodu budeme zjišťovat „nejvíce stresující“ misi bez ohledu na její pořadí. Tímto způsobem se snažíme odstranit možné vlivy způsobené adaptací na místní prostředí a zvyklosti, režim základny, zdokonalení se v pracovních postupech.

3) Neekvivalentnost skupin – týká se naší hypotézy srovnání míry PTG u civilistů a zdravotníků intervenující proměnné považujeme zejména profesionalitu zdravotníků, známou až rutinní náplň práce (ve smyslu výkonu zdravotnických činností), odlišný výcvik a přípravu před výjezdem na misi. Tyto faktory si uvědomujeme a budou komentovány v diskuzi.

4) Efekt měření – vzhledem k tomu, že nebudeme provádět opakovaná měření, předpokládáme, že tento efekt nebude mít vliv

5) Chyba měřicího nástroje:

Česká verze (viz příloha 1) dotazníku PTGI představuje nástroj měřící zkoumanými osobami vnímaný posttraumatický růst. V rámci studie zabývajících se konstruktovou validitou autoři Tedeschi a Calhoun (1996) konstatují, že zkoumané osoby, jež zažily závažné trauma ve srovnání s osobami, jež ho nezažily, se významně lišily v dosaženém skóre. Diskriminační a konvergentní validizace spočívala v posouzení vztahu posttraumatického rozvoje s osobnostními charakteristikami (Neo Personality Inventory) a sociální žádoucností (Marlowe-Crowne Social Desirability Scale). Souvislosti s výsledky PTGI a sociální žádoucností nalezeny nebyly, byla však prokázána řada souvislostí PTGI s osobnostními charakteristikami. Vzhledem k nedostupnosti dotazníku DRRI jsme se rozhodli vytvořit dotazník zcela nový s baterií otázek zaměřujících se na vnímanou míru stresu v kontextu působení na misi a jednotlivé faktory tento stres způsobující (viz příloha číslo 1)

Protože samotný PTGI-CZ je koncipován jako sebehodnotící dotazník, ptáme se i v našem dotazníku na sebehodnocení účinku potenciálních stresorů na respondenty.

6) Úbytek zkoumaných osob – zvolenou metodou sběru dat, tedy osobním kontaktem se snažíme zajistit vyšší motivovanost respondentů zapojit se do výzkumu. U participantů, kteří jsou v současné době v Afghánistánu, jsme jako metodu sběru dat zvolili videokonferenci, které se zúčastní všichni účastníci této mise, což v našich podmínkách realizace sběru dat představuje lepší možnost omezení úbytku zkoumaných osob než prosté kontaktování těchto osob elektronickou poštou

7) Reaktivita pokusných osob – respondenti nebudou konkrétně seznámeni se záměrem výzkumu ve smyslu odhalení zjišťovaného vztahu. Použitím self-report metody se vystavujeme riziku zkreslení výsledků ze strany respondenta. Nicméně na principu self-report jsou založeny oba naše měřící nástroje a tudíž předpokládáme jejich obdobný vliv.

8) Očekávání ze strany experimentátora – pokusné osoby nebudeme seznamovat s našimi předpoklady, budeme se pouze snažit zajistit jejich porozumění jednotlivým položkám a způsobu odpovídání v rámci dotazníků.

Přesný postup výzkumného postupu

Protože je velikost vzorku zkoumané populace řádově 30 osob rozmístěných různě po ČR, po poradě našeho pětičlenného týmu jsme se dohodli zkusit osobně navštívit maximum z těchto osob.

Hlavními důvody pro upřednostnění sběru dat metodou face-to-face před rozesláním mailem, příp. poštou, jsou dle de Vause vedle dobré návratnosti zejména možnost čelit zkreslením výpovědí z důvodů délky dotazníků, složitosti otázek, tzv. nudných nebo otevřených otázek, filtračních otázek, a také možnosti omezit vynechání některé odpovědi.

Na druhou stranu se budeme muset vyrovnat s možnou stylizací odpovědí a dalších kvalitativních rizik způsobených přítomností tazatele, jeho osobnostními rysy a možným podváděním respondenta. Stejně tak je metoda face-to-face obecně velice náročná na postavení výzkumného týmu, finanční a časové náklady. (de Vaus, 1991, s.113)

Jakmile budeme mít k dispozici adresy a kontaktní údaje všech zkoumaných osob, rozdělíme si je podle individuální teritoriální dostupnosti a podle vzájemné dohody mezi jednotlivé členy týmu. Na každého člena Berty tedy připadne 6-7 osob. Protože jsme již získali předběžný informovaný souhlas s účastí na výzkumu od téměř všech zkoumaných osob, nemusíme již ztrácet čas představováním výzkumného projektu a opětovným dotazováním jednotlivými členy Berty.

V dalším kroku si členové Berty sjednotí postup, jakým přistoupí k jednotlivým respondentům: jednotná forma oslovení, sjednání termínu návštěvy, vymezení časového rámce pro vyplnění dotazníku (denní doba, časový rozsah), způsob záznamu sbíraných dat (ručně/přímo do NTB), místo schůzky (domácnost/zaměstnání/neutrální místo), sjednocení stylu oblečení vhodného pro návštěvu (neutrální, čisté, pro běžné nošení, ne luxusní, ani nejlevnější – pokud možno podobné respondentově).

Neméně důležitou součástí přípravy výzkumu je sjednocení obsahu úvodních informací, které tazatelé sdělí respondentům. Kromě vlastního představení tazatele a sdělení účelu výzkumu, sdělí tazatel informace o organizaci, která výzkum pořádá, v našem případě FSS MUNI, ujistí respondenta o anonymitě jeho odpovědí a anonymitě zpracování sebraných dat (může přiblížit více metody zajišťující utajení). Dále respondenta informuje o dobrovolnosti jeho účasti na výzkumu.

Před vlastními návštěvami respondentů se musí všichni členové výzkumného týmu podrobně seznámit s dotazníky, znát jejich úskalí a být schopni respondentům vysvětlit otázky v případě jejich dotazu.

Během osobního rozhovoru s respondenty musí tazatelé dbát na zachování uvolněné atmosféry, pokud možno zabránit vlivu nebo přítomnosti třetích osob, posadit se naproti respondentovi a zachovávat oční kontakt, nepovolit respondentovi odložení

vyplnění dotazníku „až bude mít čas, na jindy, ve volném čase“ – v krajním případě sjednat jiný termín návštěvy; tazatel nesmí respondenta poučovat ani jinak zpracovávat, nedat mu najevo svůj vlastní názor, tazatel musí zajistit, aby respondent odpovídal na otázky vždy v pořadí, daném dotazníkem (pořadí a typ otázek může ovlivnit náladu respondenta a tím i kvalitu vyplnění), tazatel musí zajistit úplné odpovědi na otevřené otázky a všechny odpovědi ihned zaznamenávat. Tazatel také zaznamená veškeré další okolnosti, za kterých byl rozhovor veden – např. klidný, tichý a útulný domov, nebo řvoucí dítě ve vedlejší pokojí, a pod. Při dokončení musí tazatel zkontrolovat plán, aby nezůstala žádná otázka bez opomenuta bez odpovědi.

Po provedeném šetření tazatel poděkuje respondentovi za účast, ocení jeho vstřícnost a spolupráci a přislíbí mu v případě zájmu sdělit výsledky výzkumu.

Případy, ve kterých se nám z různých příčin a přes veškeré úsilí nepodaří uskutečnit osobní návštěvu za účelem vyplnění dotazníku, a případy respondentů, kteří jsou momentálně na misi v zahraničí, ošetříme vyplněním dotazníků na dálku. Zkoumané osoby, přítomné v ČR a dostupné na Skype (ověřovali jsme, že většina ZO používá Skype jako běžný komunikační nástroj), kontaktujeme nejdříve E-mailem, dále telefonicky a domluvíme s nimi termín společného vyplnění dotazníku pomocí audio, příp. video-hovoru na Skype. Tento způsob se nejvíce přiblíží osobní návštěvě a s omezeními (např. nemožnost zabránit vlivu třetích osob), která obsahuje, by mohl přinést poměrně validní data. Uvedení, forma, obsah a vedení rozhovoru a vyplňování dotazníku bude podobná osobní návštěvě.

Zkoumané osoby, které se v době vyplňování dotazníků budou nacházet na zahraniční misi, plánujeme oslovit E-mailem s návrhem termínu video-konference na Skype, během které by respondenti komunikovali s „jedním z nich“, tedy členem Berty, který se mise dříve zúčastnil. Forma a obsah vedení výzkumu by opět měla v maximální možné míře odpovídat plánované strategii pro osobní rozhovory.

Tento způsob a předem zajištěná podpora vedení PRT by, dle našeho názoru, zajistila důvěru a potřebnou ochotu ke spolupráci na výzkumu. Tento způsob se jeví jako nejvíce vzdálený od osobního rozhovoru v privátní sféře tazatele, a proto budeme přítomnost respondentů na misi během výzkumu považovat za intervenující proměnnou.

Použitý dotazník

Jsou uvedeny jednotlivé podkategorie z dotazníku DRRI (King, at all, 2006) ale ve finální verzi by tyto kategorie nemusely být takto seřazeny, ale naopak seřazeny náhodně, aby respondenti nebyli ovlivněni jejich pořadím.

Trauma, ke kterému dochází v souvislosti s nasazením vojáků ve válečných oblastech, bylo dříve označováno jako šok z bombardování (shell shock) za 1. Světové války, únava z bitvy (battle fatigue) za 2. Světové války a stres z boje (combat stress) během války. V současné době jsou tyto koncepty přežité, protože nezahrnují některé aspekty nasazení. To vedlo autory King L, King D, Vogt D, Knight J, Samper R. k vytvoření Deployment Risk and Resilience Inventory DRRI (2006).

Příloha č. 1 – Administrovaný dotazník

Použitá literatura:

Dawne S. A., Pless P., King L. A., King D.W. *Deployment Stressors, Gender, and Mental Health Outcomes Among Gulf War I Veterans*. Journal of Traumatic Stress, Vol. 18, No. 2, April 2005, pp. 115-127

De VAUS, D. 1991. *Surveys in Social Research*. UCL Press London, Allen & Unwin.

King, L. A., King, D. W., Vogt, D. S., Knight, J., & Samper, R. E. (2006). Deployment Risk and Resilience Inventory: A Collection of Measures for Studying Deployment-Related Experiences of Military Personnel and Veterans. *Military Psychology*, 18(2), 89-120. doi:10.1207/s15327876mp1802_1

Smékal, V. (2007). *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal

Tedeschi, R. G., Calhoun, L. G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the Positive Legacy of Trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 9 (3), 455 – 471.